

Марія БРАЦКА
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

РОМАНТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ І ГЕРОЇ НА СТОРІНКАХ «ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО БЮЛЕТЕНЯ»

У статті розглянуто романтичні елементи світогляду польських авторів, які публікувалися на шпальтах «Польсько-українського бюлетеня», зокрема прометеїзм, (анти)українофільство; наголошується на (ре)міфологізації польсько-українських героїв XIX ст.

Ключові слова: романтичний імператив, романтичний герой, прометеїзм, українофільство, міфологізація, пограниччя.

The article reviews the romantic elements of outlook of Polish authors published on the pages of «Biuletyn Polsko-Ukraiński», including prometheism (Promethean struggle), (anti)Ukrainophilism; marked on the (re)mythologization of the Polish-Ukrainian heroes of the XIX century.

Key words: romantic imperative, romantic hero, prometheism (Promethean struggle), Ukrainophilism, mythologization, borderland.

Artykuł prezentuje romantyczne elementy światopoglądu autorów polskich, publikujących na łamach «Biuletynu Polsko-Ukraińskiego», między innymi prometeizm, (anty)ukrainofilstwo; akcentuje się w nim proces (re)mitologizacji polsko-ukraińskich bohaterów XIX w.

Słowa kluczowe: imperatyw romantyczny, bohater romantyczny, prometeizm, ukrainofilstwo, mitologizacja, pogranicze.

З перспективи XXI століття можна впевнено стверджувати, що видання «Польсько-українського бюлетеня» (1932-1938) у Варшаві було цікавою і цінною ініціативою, яка дала поштовх різноманітним процесам суспільно-політичного, громадського та духовного життя та значення якої прослідковується у синхронічній і діахронічній площинах. «Польсько-український бюлетень», по-перше, був свідченням пошуків компромісу, спробою польсько-українського порозуміння, зняття політичної напруги всередині польського суспільства, викликаной входженням частини українських етнічних земель до складу Речі Посполитої та появою проблемної (з погляду історичних взаємин) української нацменшини. По-друге, часопис став виразником ідеї культурного зближення, порушив фундаментальні проблеми української історії й культури, мови і літератури, відкрив Україну, її минуле і сучасність для поляків, продемонстрував увагу та пошану, а головне – принцип бачення України як стратегічного партнера та рівноправного сусіда, що має право на державне самостворення [4, 70-97]. По-третє, з історичної перспективи «Польсько-український бюлетень» проклав шлях повоєнним часописам подібного ідеологічного спрямування, яким пішла, наприклад, паризька «Культу-

ра», трактуючи історію України та українську культуру як складову європейської історії та європейського культурного простору.

Вивчення обставин появи часопису, його цілей і завдань, матеріалів, друкованих на його сторінках, веде до висновку щодо романтичної основи «Польсько-українського бюлетеня», відновлення на його шпальтах романтичних імперативів (це поняття трактується у нашій статті у менш вживаному значенні, а саме: «правило, принцип, моральна норма») та польсько-українських романтичних героїв. Редакція періодичного видання, думається, поставила собі за мету в нових історичних умовах, відкидаючи риторичку XIX століття, засновану на образах мартирології та обов'язку боротьби за відродження держави, базуючись на принципах наукової об'єктивності, переглянути, переоцінити характер польсько-українських взаємин першої половини XIX ст. Важливе смислове навантаження несли, згідно з поглядами редакторів, постаті з українсько-польського пограниччя – культурного, мовного, літературного.

У зв'язку із цим простежується цікава тенденція: якщо імперативи підлягають переосмисленню, дестереотипізації, то постаті героїв подаються лише з деякими поправками на об'єктивність висвітлення. Навіть у XX столітті не знімається накладений польською роман-

тичною традицією шар міфу, ті самі постаті у певних цілях впроваджуються в новий історичний контекст.

Зв'язок із романтизмом помітний відразу, коли знайомишся з концепцією «Польсько-українського бюлетеня», яка вписується в рамки прометейського руху. Політична концепція прометейзму (20-30-х рр. XIX ст.), побудована на символічному образі міфічного титана Прометея, що втілював переконання у безсмертя та непереможність волелюбного народу, який бореться за свою незалежність, лягла в основу міжнародного прометейського руху народів, поневолених радянським режимом. Автором цього політичного проекту, скерованого проти політики Радянського Союзу, був Юзеф Пілсудський. Основою проекту стала співпраця емігрантів – представників усіх народів-сусідів СРСР, а метою – національне визволення та створення незалежних держав [4, 72], [5], [12], [6].

Романтична концепція прометейзму, що знайшла втілення в літературі, стосувалася видатної особистості, яка, подібно до Прометея, намагалася самотужки подолати тиранію та вирок Бога, бунтувала проти Бога, сил природи і зазіхань на свободу людського духу. Романтична традиція бачила у постаті титана символ жертви і самопосягати для загального добра, страждання за ідею і щастя всього людства. Прометейзм відкидав християнську пасивність і займав антиподальну Богу позицію, трактуючи його як узурпатора і тирана. Прихильники цієї концепції проголошували здатність людини змінити світ власними людськими силами. Міф Прометея в період романтизму виріс до постаті універсального символу, а прометейзм став однією з характерних рис романтичного героя [9, 181], [8].

У польській романтичній літературі маніфестацією прометейзму є Велика Імпровізація з III частини «Dziadów» Адама Міцкевича. Конрад від імені людства («Nazywam się Milijon – bo za miliony Kocham i cierpię katusze») заперечив Божу владу над людиною, говорячи про те, що вона була насильно встановлена над людьми, а основою його бунту була не гордість, а любов до власного народу.

Зрозуміло, що описані вище концепції прометейзму (політична і літературна) лежать у різних площинах суспільного дискурсу, відповідають різним суспільним вимогам, покликані до життя різною суспільною дійсністю. Романтичний прометейзм XIX століття набув метафізич-

ного виміру, стосувався важливих проблем, що непокоїли особистість: людина – Бог, людська воля – Божа воля, дієвість – пасивність, боротьба – покора, спасіння – вічні муки.

Окрім того, прометейзм XIX століття втілювався в постаті видатної особистості, митця, виокремленої із загалу людини – творчого генія, який, згідно з поширеною у той час ідеєю Фрідріха Шеллінга, був рівний Богу, тому мав право ставити складні питання про його роль у житті людства. Прометейзм XX століття відійшов від обраності й індивідуалізму (хоча дійсними членами клубів «Прометей» могли бути лише представники скривджених народів [12]), бачив свого реального ворога та мав чітко окреслені цілі. Прометейзм заклав підвалини міжнародного руху, згуртував сотні людей.

Попри всі відмінності, романтичний прометейзм та прометейський дух «Польсько-українського бюлетеня» вирости з одного джерела – протистояння несправедливості, неприйняття тиранії та деспотизму, а також бажання служити власному народові.

«Польсько-український бюлетень», що порушував польсько-українську проблематику, намагався відійти від її полоноцентричного трактування, внаслідок чого швидко був звинувачений в українофільстві. Ще один романтичний культурний і літературний імператив був упроваджений В. Бончковським на шпальтах часопису за принципом заперечення у статті «Nie jesteśmy ukrainofilami!»: «Nie jesteśmy ukrainofilami! Nie podoba się nam bynajmniej obecny stan rzeczy w społeczeństwie ukraińskim, nie rozkliwiamy się nad historią ukraińską, nie rozrzewniamy się nad obrazem stepu, futuru czy sadu wiśniowego i nie nadstawiamy piersi w obronie abstrakcyjnej sprawiedliwości, dlatego przez Jeremiaszów ukraińskich zidentyfikowanych ze ślepą Fortuną, obdarzającą jednych niesłusznie (m.i. Polskę), i krzywdzącą drugich (expl. Ukrainę). Raczej przeciwnie. Potrafilibyśmy w sposób bardziej może jaskrawy, a zapewne od pewnych ugrupowań ukraińskich bardziej obiektywny, skrytykować sytuację wewnętrzną w społeczeństwie ukraińskim, pracę jego niektórych reprezentantów, instytucji, sens pewnych posunięć» [7, 23].

Автор статті політизує причини появи явища українофільства на Правобережній Україні, між рядками висловлюючи своє негативне ставлення до нього. На його думку, процес зацікавлення серед польського суспільства всім українським розпочався внаслідок несприятливої для українського народу суспільної ситуації, коли

його залишили власні вищі верстви – русифіковані або спольщені; таким чином народ втратив свій політичний голос. Поруч із ним споконвіку існувала тонка поміщицько-шляхетська верства, польська, свідомо споріднення з українцями, декласована, а через те вільнолюбна і народофільська, тож і українофільська. Якби, ствердив публіцист, український народ за допомогою своєї еліти сформулював певні політичні постулати та протиставив їх польським поміщицьким зазіханням, а водночас прагнув до покращення культурного і наукового життя, то українофільство як явище на Правобережній Україні не народилося б. Тобто, на думку В. Бончковського, наріжним каменем польського українофільства стала політична і певною мірою культурна німота української маси [7, 23].

Володимир Гнатюк, видатний дослідник українофільства, у той самий час, що і Бончковський, генезу руху пояснив без зайвого політикування таким чином: «Народ, (...) спричинив появу цієї суспільної течії, народ, (...) створив підґрунтя, матеріал і форми для цієї літературної творчості: симбіоз польського (або полонізованого українського) феодала й українського селянина, який постав історично, відчувався в ідеологічній площині, в стихійному пануванні української народної пісні й українського живого слова в устах експлуататорів. Звичайно, побутування народного слова у різні часи мало різні відтінки: як патріархально-феодально-ідилічний, так і ліберальний характер тощо. Але фактом є те, що народ постійно був тим середовищем, яке не зникало з плином часу» [2, 365]. Як видно, окрім певних історичних і суспільних чинників, дослідник урахував і загальну романтичну тенденцію – народолюбство, звернення до коріння, до першоджерел, що виростало, зокрема, із вчення Йогана Гердера про унікальність національних культур, закоріненіх у найменш цивілізованих, первісних, тобто народних формах, в яких зберігається «душа народу». Саме ця щирість, природність, автентичність української народної культури, втілена в народних традиціях, звичаях, усній народній творчості, захопила польську інтелігенцію на початку XIX століття. Серед інших чинників українофільства варто згадати романтичну любов до всього екзотичного – Україна в усі часи була привабливою для іноземців як погранична земля, фронтір, рубіж між цивілізацією та варварством, а водночас – місце співіснування багатьох народів і перехрещення багатьох культур, накладання західних і східних впливів, що

додавало їй екзотичного характеру. Тогочасне українофільство в апогеї свого розвитку було визнане хворобливим станом і назване Юзефом Крашевським «україноманією».

У XX столітті на шпальтах «Польсько-українського бюлетеня» поняття «українофіл» чи «полонофіл» стало анахронізмом, синонімом епігонства та еволюціонувало до поняття «україніста» – свідомого шанувальника і пропагандиста української культури та її прав у відродженій Польщі. В. Бончковський переконливо аргументував, що їхня діяльність вкладається в межі продуманої внутрішньої політики щодо національних меншин, полягає в поєднанні зусиль і визначенні спільних шляхів розвитку молоді багатокультурної держави. «Ukrainizm (białorutenizm i litewskość) traktujemy jak swego sojusznika, rozwój jego organiczny i zdrowy, uświadamiający sobie własny kierunek celów i ekspansji [виділення курсивом В. Бончковського. – М.Б.], traktujemy jako potęgowanie sił naszych» [7, 24]. Більше того, він підкреслив важливу роль всього регіону, позначеного присутністю польського, українського, білоруського, литовського, латвійського, естонського народів, – балтійсько-чорноморського міжмор'я. Це доводить, що «Польсько-український бюлетень» став виразником основних концепцій східної політики II Речі Посполитої – «прометеїзму» та «міжмор'я».

Історію українофільства XIX століття висвітлює у своєму нарисі «Trzecia unia» Роберт Жаховський (Юрій Косач), запозичивши з праці відомого польського літературознавця Юзефа Третяка термін «третя унія» (духовна унія польського й українського народів XIX ст. після двох попередніх – політичної (1569 р.) та релігійної (1596 р.)) [19: 30, 2]. «Wiek XIX, – ствердив автор, – stawiając znów przed współczesnymi w całej pełni problem polsko-ukraiński, jest ciekawy tym, iż po raz pierwszy od czasów Skargi przenosi się w sferę duchową, w dziedzinę literatury i publicystyki, usiłuje zatem stworzyć jakiś mniej więcej określony program teraźniejszości i na przyszłość, jakąś wyraźniejszą ideologię – zatem przynosi nie «ogień i miecz», jako argument w rozwiązywaniu problemu, a przede wszystkim słowo, uzbrajając nim romantycznych poetów i literatów, publicystów. Dodamy jeszcze jeden element: całość stosunków polsko-ukraińskich ogarnia jakąś szlachetna atmosfera nawskroś ideowa i idealistyczna, której brakowało poprzednio. Możliwe, iż główną przyczyną tego

były wspólne cierpienia niewoli, romantyzm ich, którym tchnie całe to stulecie» [19: 32, 4].

Духовний симбіоз двох народів найяскравіше помітний, на думку публіциста, у діяльності поетів «української школи» у польському романтизмі. Саме вони – попередники політиків, які гостріше відчувають епоху і випереджають її, відкрили Україну, у своїй творчості ідеалізували моменти дружнього співжиття обох народів, приховуючи або пропускаючи повз увагу польсько-українські історичні антагонізми. Згідно із загальним політико-суспільним спрямуванням часопису, автор нариса наголосив на факті присутності у спадщині цих поетів політичної концепції союзу обох народів: «Tak więc «szkoła ukraińska» w osobach swych utalentowanych przedstawicielei jest literackim wcieleniem idei odbudowania Polski Jagiellonów za pomocą ruchu ukraińskiego, to pierwszy program politycznego przymierza polsko-ukraińskiego, wyrażony w formie poetyckiej. (...) Szkoła ukraińska była nieuniknionym następstwem nowowytworzonej sytuacji politycznej (...). Koncepcja restauracji Polski przedrozbiorowej musiała szukać oparcia o Ukrainę, jako o naturalną sojuszniczkę w walce z Rosją. (...) Ukraina więc, zwłaszcza historia ukraińska, znajdowała tu niebywałe wyidealizowanie (wszystko, jak zaznaczono wyżej, dla przeprowadzenia koncepcji przymierza)» [19: 30, 2].

Історія XIX століття показала, наскільки самотніми і далекими від реальності були прихильники «третьої унії». Їхня поетична мрія розбилася через недовіру, неприязнь, часом ненависть українського населення до польського, підживлюваного на релігійному і становому ґрунті ледь помітним, проте послідовним, втручанням імперської російської влади. Зокрема, Роберт Жаховський намагався показати, що ідея «третьої унії» XIX століття пройшла своєрідну еволюцію: від українофільських і козакофільських інспірацій польської шляхти українського походження, що знайшли втілення в ідеології романтиків «української школи» (особливо Богдана Залеського) у вигляді поетичної візії України – союзниці в боротьбі з Росією за відновлення Речі Посполитої Обох Народів, а після невдачі цієї концепції була висловлена в панславістично-соціальних ідеях революційної демократії (наприклад, Шимона Конарського). Тимчасове польсько-українське зближення на ґрунті слов'янофільства та протесту проти соціальної нерівності (грумада «Умань», хлопоманський рух), поразка січне-

вого повстання стало початком розходження польського й українського шляхів. Варто наголосити, що шлях розв'язання польсько-українських проблем публіцист побачив не лише у визнанні права українського народу на національну свідомість, а насамперед на державне існування [19: 32, 3].

Імператив українофільства супроводжував діяльність деяких представників польської інтелігенції, які належали до «української школи», про що писав Юзеф Лободовський на шпальтах часопису [13]. Автор підкреслив, що ці поети, хоча були поляками і писали польською, мали мішане коріння, маніфестували у своїй творчості геній українського народу і навіть репрезентували весь український народ. Остання теза видається надто полоноцентричною, хоча загалом Лободовському не можна відмовити у рації, наводячи за ним приклад Юліуша Словацького, творчість якого була художньою маніфестацією відчуттів і переживань автохтона, міцно пов'язаного із рідною землею.

У своїй статті Ю. Лободовський висловив геніальну думку, яку півстоліття пізніше розвиватимуть дослідники польсько-українського літературного пограниччя: творчий доробок «української школи» ніколи не був повноцінною складовою польської чи української національної літератури, становить приклад «кресової» творчості. «Українська школа», на думку публіциста, була певним заміном української національної літератури, точкою відліку якої стала спадщина Тараса Шевченка [13, 214]. Думається, з цього можна зробити висновок, що він вважав поетів «школи» будителями національної свідомості українського народу, людьми, творчість яких репрезентує зародки цієї свідомості. Тут згадуються подібні міркування В. Гнатюка: «Залучення українського, білоруського та литовського народів до високого ідеологічного життя відбувалося в межах загальнопольських національних інтересів, але діалектично саме тут знаходяться витоки місцевої національної ідеології польських українців, білорусів і литовців, а польська шляхта, знов-таки, не усвідомлюючи цього, у результаті своїх об'єктивних дій на польських околицях сприяла не польському, а іншим національним рухам. Щоправда, ця обставина виявилася лише через кілька десятиліть, коли в надрах польського україно-білорусофільства виникли принципові суперечності. Згадані польські діячі, що тривалий час стояли на межі двох націй, у загальнонаціональному значенні вважали

себе поляками, а в регіональному – українцями, литовцями» [2, 395].

У рамках «української школи» польського романтизму найбільше зацікавлення прометеїстів «Бюлетеня» викликали постаті Богдана Залеського, як одного з найталановитіших тогочасних польсько-українських творців, та Тимка Падури, думається, як одного з найдієвіших прихильників польсько-українського порозуміння, поета, творчість якого яскраво ілюструє його громадську і політичну діяльність. При всіх намаганнях дописувачів тижневика переосмислювати романтизовані або міфологізовані постаті першої половини XIX ст., про які йтиметься також далі, публіцисти «Бюлетеня» спричинялися до реміфологізації призабутих імен. Роберт Жаховський (Юрій Косач) у статті про Тимка Падуру, згадуючи осуд Сергія Єфремова щодо панівної у творах поета-барда «псевдоісторичної фантастики», переконливо назвав його «національним поетом», цікавим для нової епохи, чим знову повернувся до «фантастики» та зробив постать автора «Рухавки», чия життєва і творча біографія втілювала романтичну ідею чину, революційні й націоналістичні прагнення, можливість майбутнього рівноправного союзу, символом польсько-українського єднання [18, 3].

Автор статті широко проаналізував політичний і поетичний шлях Тимка Падури. У його постаті він побачив яскравого, непересічного виразника ідеології тієї частини польського суспільства Правобережної України, яка змогла почути перші кроки відродження українського народу в політичному і культурному плані та мала відвагу проголосити своє дружнє до нього ставлення, вбачаючи у майбутньому польсько-українському союзі вирішення найбільш болючої проблеми сучасності – послаблення царської Росії та її імперських зазіхань.

На сторінках «Польсько-українського бюлетеня» згадки про творчість Падури з'являлись не один раз, що свідчило про зацікавлення його поезією. Варто згадати прихильний звіт, надрукований у №10 за 1935 рік, про доповідь Степана Щурата на засіданні філологічної секції Українського наукового інституту у Львові, в якій відомий дослідник представив цілий масив нових фактів про життя та діяльність Тимка Падури, показав вплив поезії барда на українських галицьких письменників, починаючи від Маркіана Шашкевича, наголосив на причинах непопулярності поета у Наддніпрянській Україні, вбачаючи їх у полонофільській орієнтації автора та

формі його віршів, близьких до двірської поезії, а не української народної.

Українофільський (або україністичний, за твердженням редакції) імператив знайшов своє втілення у статті Роберта Жаховського (Юрія Косача) «Karol Heincz. Zapomniany romantyk «szkoły ukraińskiej» (1810–1860)», в якій автор нагадав читачам призабуту постать Кароля Гейнча (Гінча) – локального драматурга, що прославився на Правобережній Україні сатирою на балагулів («Młodzież tegoczesna») та п'єсою, написаною українською мовою («Поворот запорожців з Требізунди»). Згадуючи основні драматичні твори Гейнча, публіцист вказав на позитивний бік його творчості – свіжий і природний українсько-козацький колорит, оригінальний елемент – певний демократизм і невузький шляхетський погляд на українсько-польські взаємини. Джерелом його натхнення стали бердичівські ярмарки з пануючими на них колоритними постатями балагульської братії, що поєднувала пияцьке свавілля із сентиментальним романтизмом, який проявлявся в складанні та співі українських пісень. Локальний характер його творчості та посередній талант не дозволили Гейнчу вийти на загальнопольську літературну орбіту, його доробок цікавий як свідчення настроїв його сучасників [17].

Істоту балагульського руху ширше описав на шпальтах «Польсько-українського бюлетеня» Іван Сеньків у статті «Bałaguli». Він здійснив спробу опису зовнішньої сторони балагульщини (вигляд, вбрання, засоби пересування, спосіб життя, манери балагулів) та внутрішнього характеру, акцентуючи її визвольний характер, причини якого необхідно шукати в ідеологічній ситуації та специфічних місцевих умовах. Підкреслюючи епатажність, асоціальну поведінку цих романтичних героїв, спрямовану на шокування польського шляхетського суспільства, автор статті наголосив на прихованих інтенціях балагулів – суспільно-політичному підґрунті їхньої діяльності та демократичних прагненнях.

Сеньків звернувся також до аналізу суджень своїх попередників і сучасників про балагульщину, згадав думку Івана Франка про це явище як цинічну реакцію на фальш польського шляхетського життя, В'ячеслава Липинського про балагулів як епігонів давніх українофілів і козакофілів та попередників пізніших хлопоманів [14, 475]. Балагульщина дійсно виявила багато типологічних рис з козакофільством, отримала визначення «низового» варіанту останнього

[1]. З думкою Липинського перегукується судження В. Гнатюка, який ствердив, що це явище було елементом загального плану суспільної еволюції на Правобережній Україні, становило певний етап у розвитку української національної ідеї [2, 286-300].

Показово, що редактори «Бюлетеня» звернулися до героїв, які виростили з поєднання двох культур, а славу свою здобули, ставши поборниками визвольних змагань, звернімо увагу – польських визвольних змагань, адже дехто з дослідників вважає їх причетними до справи Шимона Конарського. Дійсно, з одного боку, балагулів можна трактувати певною мірою як будителів української національної свідомості, адже вони наголосили на існуванні самобутньої української культури. З іншого боку, культивування низової української культури (примітивний етнографізм, наслідування способу життя українського селянства та козацтва з такими елементами як бенкетування, нехтування багатством), якою бавилася польська шляхетська молодь, стало свідоцтвом цільового зближення з українським народом, черговою спробою заохотити його до участі у порятунку вітчизни. Для «Польсько-українського бюлетеня» такі герої були бажаними прикладами можливості взаєморозуміння і зближення двох культурних стихій.

Романтична ідея спільної вітчизни, що яскраво проявилася у поетичній спадщині Падури, отримала ґрунтовний розвиток у суспільно-політичній і письменницькій творчості Теодора Томаша Єжа – одного з найвидатніших борців за відродження польської державності у ХІХ столітті. Видання його щоденників не могло залишитись непоміченим серед редакторів і дописувачів «Польсько-українського бюлетеня», на шпальтах якого з'явилася нотатка авторства J.R. «Sprawa ukraińska w pamiętnikach T.T. Jeża». У статті автор проаналізував кілька фрагментів щоденників Єжа, що стосувалися українського питання, та наголосив на домінанті політичної діяльності письменника – пошуках шляхів боротьби з Російською Імперією, до чого заохочував і українців, мріючи про створення спільного фронту, а згодом і спільної батьківщини. Показовим з цього погляду є висловлювання Т. Єжа у щоденниках: «Prośbę błagalną do Boga zwracam, aby dał szkołom ludowym wychować pokolenie, które nam, Polakom, Litwinom, Rusinom wspólną ojczyznę wywalczy» [цит. за: 10].

Для ідеї відродження Польщі у союзі з Україною величезне значення мала постать віщуна Вернигори, популярна серед польських роман-

тиків і проявлена пізніше також у творчості Станіслава Виспянського. Безіменний автор статті про Вернигору в «Польсько-українському бюлетені» здійснив спробу деміфологізувати образ цього романтичного героя. Публіцист наголосив на тому, що саме у міжвоєнне двадцятиліття, коли Польща повернула незалежність, польські науковці змогли об'єктивно поміркувати над причинами національної катастрофи і силами, які працювали на відродження держави. Саме постать Вернигори була пов'язана з найглибшими польськими політичними аспіраціями, пояснювала занепад державності. У новій історичній ситуації, на думку автора, польські дослідники, не боячись звинувачень у святотатстві, можуть у властивий спосіб інтерпретувати пророцтва Вернигори, сягнути їхнього коріння та пошукати за ними справжнього автора. Такою працею об'єктивного характеру стала стаття колишнього професора київського, а пізніше познанського університету Вітольда Клінгера, опублікована у краківському періодичному виданні «Przegląd Współczesny», яку безіменний автор переказав та висловив своє до неї ставлення [16].

Клінгер, а за ним автор статті у «Бюлетені», намагався прослідкувати певні факти, пов'язані із появою й автентичністю постаті віщуна. Пророцтва Вернигори, які найвірогідніше з'явилися в 1830 році (у цьому ж році вони були опубліковані у виданні «Patriota»), стосувалися найновішої історії Польщі: Барської конфедерації, повстання під проводом Тадеуша Костюшка, розподілів Польщі, наполеонівських воєн, польського листопадового повстання та інших історичних подій, зокрема відродження Польщі. Вони були своєрідною містифікацією з виразною політичною тенденцією, створеною з метою поширення в польському суспільстві надій, пов'язаних з початком листопадового повстання. Залучення постаті Вернигори і сам факт запису його пророцтв «руською» мовою, про що свідчить дописка безіменного видавця, вказують на бажання польських патріотів здобути підтримку українського народу у боротьбі проти спільного загарбника – російського царизму. Дату появи пророцтва – 1830 рік – підтверджує також те, що існує інша його редакція, де було змінено деякі факти – на пізніші часи переноситься польський тріумф та говориться про велику «мандрівку частини поляків по світі». Ця редакція, вірогідно, з'явилася після поразки листопадового повстання [16, 7].

Щодо самого пророка, автор висловив переконання, що Вернигора мав бути реальною

особою, живою в пам'яті людській, тішився славою віщуна, був палким українським патріотом. Ідентифікація його з Мазепою й відомості про конфлікт героя з родиною щодо гайдамачини дозволяють вважати Вернигору прихильником політичної програми, сформульованої Мазепою, – програми об'єднання з Польщею проти московської експансії. У ХІХ столітті Вернигора завдяки поетичній творчості польських романтиків виріс до символу віри у воскресіння польського народу [11], [15]. До цього можна лише додати, що для публіцистів «Польсько-українського бюлетеня», які нагадали своїм читачам ім'я цієї людини, Вернигора став символом польсько-українського порозуміння та поєднання, прикладом гетерогенного розуміння концепції вітчизни: можна палко любити свій український народ, свою українську землю та мріяти про відродження іншої (польської) держави з включенням в її склад своїх земель, тобто підпорядкування іншому.

Приклад поетів «української школи», зокрема Падури, Єжа, героїв українсько-польського пограниччя – напівміфічного Вернигори і ба-

лагулів, як не парадоксально, свідчить про полоноцентризм у поглядах ідейних працівників «Польсько-українського бюлетеня». Хоча часопис і мав прометейський характер, обстоював права і свободи всіх поневолених народів, він був лише частиною плану східної політики Речі Посполитої, політики насамперед національної, спрямованої на відстоювання власних національних інтересів. Через те не дивує факт, що редакція та дописувачі «Бюлетеня» відмовилися від означення «українофільство», вони цілеспрямовано вивчали найновішу українську історію, ментальність, культуру, поезію, оголошуючи себе «україністами», але з певною метою – суспільно-політичною, корисною для власної держави; результати цієї діяльності мали стосуватися насамперед польського суспільства у його взаєминах з українською меншиною та лише невеликою мірою могли бути спрямованими на проведення українських національних інтересів. Націєцентризм, якому варто повчитися у польського народу, ніяк не заважає розглядати «Польсько-український бюлетень» як одну з перших вдалих спроб польсько-українського міжкультурного діалогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брацка М. Балагульщина і козакофільство: типологія романтичних явищ // Європейський вимір української полоністики. Збірник наукових праць, серія «Київські полоністичні студії». – Т. ІХ. – Київ: МП «Леся», 2007. – С. 309-317.
2. Гнатюк В. Українсько-польська правобережна романтична література. Вибрані праці / Відпов. ред., упорядн., та автор передмови Р.П. Радишевський. – Київ: МП «Леся», 2009. – 636с.
3. Кравченко С.І. Періодичні видання Польщі 20-30-х років ХХ ст. у світлі суспільно-культурних процесів міжвоєнної доби: літературна комунікація, польсько-український діалог. Монографія. – Луцьк, 2009. – 506с.
4. Яручик О. Польсько-український міжкультурний діалог (на сторінках «Biuletynu Polsko-Ukraińskiego» 1932-1938). Монографія. – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2008. – 224с.
5. Bączkowski W. Za naszą wolność i waszą // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1936. – № 25. – S. 259-260.
6. Bączkowski W. Czy prometeizm jest fikcją i fantazją? // Bączkowski W. O wschodnich problemach Polski: wybór pism. Oprac. J. Kłoczowski, P. Kowal. – Kraków: Ośrodek myśli politycznej, 2000. – S. 135-154.
7. Bączkowski W. Nie jesteśmy ukrainofilami // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1935. – № 3. – S. 23-25.
8. Bobrowska B. Z dziejów motywu prometejskiego w literaturze polskiej // «Ruch Literacki». – 1996. – № 5. – S. 553-576.
9. Inglot M. Romantyzm. Słownik literatury polskiej. – Gdańsk: Słowo/obraz terytoria, 2007. – 296s.
10. J.R. Sprawa ukraińska w pamiętnikach T.T. Jeża // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1938. – № 43. – S. 471.
11. Makowski St. Wernyhora. Przepowiednie i legenda. – Warszawa: «Czytelnik», 1995. – 268s.
12. Mikulicz S. Prometeizm w polityce II Rzeczypospolitej. – Warszawa: «Książka i wiedza», 1971. – 313s.
13. Łobodowski J. Od Słowackiego do Samczuka // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1938. – № 20. – S. 213-214.
14. Seńkiw I. Bałaguli // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1936. – № 46. – S. 474-476.
15. Stabryła W. Wernyhora w literaturze polskiej. – Kraków: «Universitas», 1996. – 145s.
16. Wernyhora i jego prorocтва w świetle krytyki historycznej // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1934. – № 49. – S. 6-8.
17. Żachowski R. Karol Heincz. Zapomniany romantyk «szkoły ukraińskiej» (1810-1860) // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1934. – № 28. – S. 6-7.
18. Żachowski R. Tomasz Padurra // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1934. – № 38. – S. 2-5.
19. Żachowski R. Trzecia unia // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1934. – № 30. – S. 1-3. – № 31. – S. 4-6. – № 32. – S. 2-4.